

вимог пропорційності та юридичної визначеності, а також механізмів недопущення свавільних рішень під час обмеження прав. Дотримання цих елементів зміцнює конституційний порядок, підвищує ефективність захисту особи та забезпечує стійкість демократичної системи України навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Чепік-Трегубенко О. Принцип верховенства права: доктрина та судова практика. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. С. 121-127. URL: https://www.er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/10523/5/%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d1%82_%d0%9d%d0%92_3-2022-121-127.pdf
2. Шевченко Л. А. Принцип верховенства права: історія становлення. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. 2020. С. 7-13. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/814b36a3-6fae-4a1f-a989-33917dea01c2/content> (дата звернення: 21.11.2025)
3. Череватюк В. Б. Верховенство права як метод захисту прав людини. *Юридичний вісник*. 2023. С. 79-86. URL: https://www.researchgate.net/profile/Tetiana-Obikhod/publication/373735933_Ekologichni_problemi_zemlekoristuvanna_v_period_vijskovogo_stanu/links/64f9e96f05a98c1b63fa397c/Ekologichni-problemi-zemlekoristuvanna-v-period-vijskovogo-stanu.pdf#page=79
4. Томкіна О. О. Верховенство права як основоположний конституційний принцип законодавчої діяльності. *Нове українське право*. 2022. С. 112-119. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/241>
5. Федіна Н. В., М. В. Повалена. Дотримання принципу верховенства права, як важливої складової захисту прав людини, при застосуванні правових норм органами державної влади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. С. 58-62. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/281288>

Славна Оксана Володимирівна,

професор кафедри

конституційного права та прав людини

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Зеленцова Кира Сергіївна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра

2 курсу 201 навчальної групи ННЕКІ

Національної академії внутрішніх справ

ПРАВА ЛЮДИНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: УРОКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пандемія COVID-19 стала одним із наймасштабніших глобальних викликів ХХІ століття, що суттєво вплинула не лише на сферу охорони

здоров'я, а й на реалізацію фундаментальних прав і свобод людини. Незалежно від рівня соціально-економічного розвитку, усі держави світу були змушені оперативно реагувати на надзвичайну ситуацію, що призвело до запровадження широкого спектра обмежувальних заходів, які мали значний вплив на основні права людини [1, с. 32]. Охорона здоров'я, як ключовий елемент системи прав людини, гарантується як міжнародними договорами (зокрема, ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права), так і національним законодавством. Водночас пандемія виявила як структурні недоліки систем охорони здоров'я, так і прогалини в механізмах захисту прав людини, що зумовило необхідність перегляду балансу між публічними інтересами та індивідуальними свободами в умовах надзвичайних ситуацій.

Новий коронавірус 2019 року - це новий вірус, який спричиняє розвиток респіраторних захворювань у людей (зокрема гострої респіраторної хвороби Covid-19) та може передаватися від людини до людини. Цей вірус уперше був ідентифікований під час розслідування спалаху в м. Ухань, Китай, у грудні 2019 року [2].

Кожний громадянин України має конституційно гарантоване право на охорону здоров'я [3], зміст якого охоплює комплексний перелік гарантій, закріплених у національному законодавстві та міжнародних стандартах. Зокрема, це право передбачає забезпечення належного рівня життя, що включає доступ до достатнього харчування, одягу, житла, медичної допомоги та соціальних послуг, необхідних для підтримання фізичного й психічного здоров'я; створення безпечного середовища проживання, санітарно-гігієнічних умов та екологічно сприятливих умов у місцях проживання; безпечні та здорові умови праці, відпочинку й дозвілля; право на кваліфіковану медичну допомогу та реабілітацію, включаючи вільний вибір закладів охорони здоров'я, лікарів, методів лікування та реабілітаційних заходів; своєчасне та достовірне отримання інформації про стан власного здоров'я, здоров'я населення, чинні та потенційні фактори ризику; активну участь у формуванні та реалізації державної політики в галузі охорони здоров'я, у тому числі через громадські об'єднання; юридичний захист від дискримінації за станом здоров'я та право на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю; оскарження незаконних рішень, дій чи бездіяльності медичних працівників, закладів та органів управління охороною здоров'я; право на незалежну медичну експертизу в разі розбіжностей щодо діагнозу, лікування чи реабілітації; захист від примусових медичних втручань, за винятком випадків, передбачених законом; право на присутність родичів, батьків, нотаріусів, адвокатів, священнослужителів під час надання медичної допомоги; доступ до телевізійного мовлення та телемедицини для отримання інформації про доступні медичні й реабілітаційні послуги.

До початку пандемії COVID-19 зазначений перелік заходів був ефективним. Однак після її початку виникли низка проблем, зокрема обмежений доступ до медичних послуг через перевантаження системи охорони здоров'я. Особливо постраждали вразливі групи населення, такі як літні люди, особи з інвалідністю та біженці, які часто мали обмежений доступ до лікування

або профілактики.

Розв'язання цих проблем не почалося одразу, оскільки країна не була готова до такого масштабного виклику. Люди зіткнулися з масовою смертністю, панікою та невизначеністю щодо подальших дій. Це суттєво впливало на функціонування держави: багато людей переставали виходити на роботу, що призводило до скорочення робочої сили.

Для подолання виявлених викликів було впроваджено низку комплексних заходів, спрямованих на відновлення доступності медичної допомоги та соціальної підтримки. Зокрема, здійснено розширення мережі медичних закладів шляхом створення тимчасових шпиталів і мобільних клінік, збільшення ліжкового фонду в стаціонарах, а також запровадження програм масової вакцинації з пріоритетним охопленням медичних працівників, осіб похилого віку та інших вразливих груп населення. Водночас передбачено фінансову підтримку медичного персоналу та надання матеріальної допомоги особам, які втратили джерела доходу внаслідок карантинних обмежень і пов'язаних з ними економічних наслідків [4].

Цей підхід відображає спробу поєднати оперативне реагування на кризову ситуацію з довгостроковим зміцненням системи охорони здоров'я та соціального захисту.

Пандемія COVID-19 стала суттєвим викликом для світової системи охорони здоров'я та державних механізмів реагування на надзвичайні ситуації. В умовах необхідності стримування поширення вірусної інфекції більшість держав були змушені запроваджувати комплекс обмежувальних заходів, що безпосередньо впливали на реалізацію прав і свобод людини. Зазначені обставини актуалізували потребу наукового переосмислення підходів до забезпечення та дотримання прав людини в умовах кризових і надзвичайних ситуацій.

Право на охорону здоров'я, гарантоване міжнародними документами та національними конституціями, не завжди було реалізовано у повному обсязі - особливо серед уразливих категорій населення. Разом з тим, пандемія стала каталізатором для розвитку інституцій, цифровізації медичних послуг, посилення міждержавної співпраці у сфері охорони здоров'я, а також привернула увагу до необхідності побудови стійкої, інклюзивної системи захисту прав людини. Уроки пандемії мають бути використані для розбудови більш справедливого та гуманного суспільства, де навіть у кризових умовах права людини залишаються ключовим орієнтиром для політичних рішень.

Пандемія COVID-19 продемонструвала, що право на охорону здоров'я є не лише соціальною гарантією, а й фундаментальною складовою системи прав людини, реалізація якої безпосередньо залежить від спроможності держави ефективно реагувати на надзвичайні загрози. Запроваджені під час пандемії обмежувальні заходи засвідчили складність забезпечення належного балансу між захистом публічного здоров'я та дотриманням індивідуальних прав і свобод, зокрема свободи пересування, права на працю, освіту та доступ до медичних послуг.

Водночас кризова ситуація виявила структурні проблеми системи

охорони здоров'я, нерівність у доступі до медичної допомоги та недостатню ефективність механізмів соціального захисту, особливо щодо уразливих груп населення. Разом із тим пандемія стала поштовхом до модернізації медичної сфери, розвитку цифрових сервісів, активізації міжнародної співпраці та удосконалення правових інструментів реагування на надзвичайні ситуації.

Отже, уроки пандемії COVID-19 підтверджують необхідність формування стійкої та інклюзивної системи охорони здоров'я, здатної забезпечити безперервність медичних послуг і реальний захист прав людини навіть в умовах криз. Подальший розвиток державної політики у цій сфері має ґрунтуватися на принципах законності, пропорційності, недискримінації та пріоритетності людської гідності як ключового орієнтира у прийнятті управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Славна О. В. Нормативно-правова регламентація обмеження свободи пересування в умовах надзвичайної ситуації в Україні. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*, 2020, № 2, с. 30–37.
2. Центр громадського здоров'я МОЗ України. COVID-19: інформаційні матеріали. URL:<https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/inshi-infekciyni-zakhvoryuvannya/koronavirusna-infekciya-covid-19>.
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» № 2801-ХІІ від 19 листопада 1992 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
4. Каро І. «П'ять років пандемії Covid-19. Які наслідки «найбільшого психологічного експерименту в історії». URL:<https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c871ly4xvq1o>.

Славна Оксана Володимирівна,
професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Оленський Костянтин Віталійович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
2 курсу 201 навчальної групи ННЕКІ
Національної академії внутрішніх справ

ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ГАРАНТІЙ ПРАВА НА ОСВІТУ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року спричинило систематичні та масові порушення основоположних конституційних прав і свобод людини, серед яких особливо гостро постає право на освіту, закріплене в статті 53 Конституції України [1]. Незважаючи на запровадження правового режиму воєнного стану, українська система освіти демонструє адаптивність до екстремальних умов, що підтверджується щорічними планами роботи та звітами Міністерства освіти і